

УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРА НОВІТНЬОГО ЧАСУ

1. Українська культура першої третини ХХ ст.: пошук нових форм і змісту.
2. Культурний процес в умовах радянського тоталітарного режиму в Україні.
3. Культуротворчі процеси в сучасній Україні .

РОЗВИТОК КУЛЬТУРИ ПІД ЧАС
УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 1917 – 1921 РОКІВ

Створення освітніх і наукових закладів

- 1917 р. – створення *генерального секретаріату (згодом міністерства) освіти* (очолював у 1917 – 1918 рр. *Іван Матвійович Стещенко*, педагог, літератор, організатор і голова Товариства Шкільної Освіти, здійснював українізацію шкільництва, створення нових закладів – Української академії мистецтв (грудень 1917 р.), початкових і середніх шкіл).
- В Українській державі гетьмана П.П. Скоропадського міністерство освіти очолювали: М. Василенко, П. Стебницький, В. Науменко. Заходи: заснування нових гімназій з українською мовою навчання (наприкінці 1918 р. – 150), введення в російськомовних гімназіях обов'язкових українознавчих дисциплін, відкрито Державний Український Університет в Києві, Український університет у Кам'янці-Подільському, університет у Катеринославі, Державний Український архів, Національну галерею мистецтв, Український історичний музей, Українську національну бібліотеку та Українську академію наук.

УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРА
20-Х – 30-Х РОКІВ ХХ СТ.

Особливість духовного життя в Україні в умовах радянського режиму:

- *ідеологізація культури.*

Українізація

- **Українізація** – процес запровадження української мови в усі сфери суспільного життя, створення сприятливих умов для розвитку української культури.
- **1923 р.** – початок українізації (декрети Раднаркомом про запровадження української мови в шкільництві, культурно-освітніх закладах, органах державного управління).
- Народний комісаріат освіти – головний орган по проведенню політики українізації (очолювали: О.Я. Шумський (до 1926 р.), М.О. Скрипник (до 1933 р.).
- Опір українізації: “лебедівщина”.

О. Шумський

М. Скрипник

Провідні наукові та культурно-освітні інституції доби українізації

Всеукраїнська академія наук (ВУАН).

Інститути народної освіти (ІНО).

Київський художній інститут.

Літературні об'єднання:

- “Гарт” (1923 – 1926 рр., В.Еллан-Блакитний, М. Хвильовий, В. Сосюра тощо),
- “Плуг” (з 1922 р. – С. Пилипенко, А. Головка та ін.)
- *Вільна академія пролетарської літератури (ВАПЛІТЕ*, Харків, 1926 – 1928 рр. – Микола Хвильовий, Микола Куліш, Михайло Яловий, Павло Тичина, Юрій Яновський тощо),
- *Всеукраїнська спілка пролетарських письменників (ВУСПП*, з 1926/27 р.)
- “Ланка”-МАРС (Майстерня Революційного Слова, Київ, 1924/26 – 1929 рр. – Валер’ян Підмогильний, Григорій Косинка, Толодь Осъмачка, Іван Багряний, Євген Плужник тощо).

Літературна дискусія 1925 – 1928 рр.

Театр “Березіль” (Лесь Курбас).

УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРА В УМОВАХ СТАЛІНСЬКОГО ТОТАЛІТАРНОГО РЕЖИМУ

Згортання українізації

- Кінець 20-х – початок 30-х рр. ХХ ст.: формування сталінського тоталітарного режиму з єдиною загальнообов'язковою ідеологією (марксистсько-ленінською”) та цілковитим контролем з боку держави за усіма проявами культурного життя.
- Початок 1930-х рр.: розгортання репресій проти української національно свідомої інтелігенції (1930 р. – процес Спілки визволення України). “Розстріляне Відродження”. (З листопада 1937 р. розстріляно більше 100 представників української інтелігенції, у тому числі – Лесь Курбас, Микола Куліш, Валер'ян Підмогильний, Михайло Яловий, Матвій Яворський).

Тоталітаризм в культурі

- Посилення русифікації, намагання уніфікувати українську культуру з російською (перегляд правопису 1933 р.).
- Соціалістичний реалізм – єдиний офіційно визнаний художній метод.
- Нагляд за творчою інтелігенцією через систему творчих спілок (письменників, художників, композиторів тощо).
- Радянська цензура – Головліт (Головне управління у справах літератури та видавництва).
- Пригноблення української культури під виглядом боротьби проти “українського буржуазного націоналізму” (в добу пізнього сталінізму (друга половина 1940-х рр.) – “ждановщина”).

Втрати української культури під час II світової війни

- Загибель архівних фондів, бібліотечних зібрань, колекцій творів мистецтва, пам'яток архітектури внаслідок бойових дій.
- Вивезення культурних цінностей окупантами за межі України.

Розміри втрат:

- Під час Другої світової війни Україна втратила до 250 тисяч одиниць зберігання з 21 музею і близько 50 мільйонів книжок.
- Українські втрати складають 74% від числа втрат найбільш вагомих експонатів музеїв колишнього Радянського Союзу.

Проблема пошуку й реституції
українських культурних цінностей

УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРА В УМОВАХ ПІЗНЬОГО РАДЯНСЬКОГО ТОТАЛІТАРИЗМУ

Становище української культури в умовах хрущовської відлиги та брежнєвського застою

- Десталінізація, відносне послаблення ідеологічного контролю за культурним життям.
- Поява нової генерації творчої інтелігенції – *шістдесятників* (обстоювали принципи свободи творчого самовираження, гуманізму та плюралізму в культурі, протиставляли себе офіційному догматизму, захищали національну культуру та українську мову). Кампанія цькування шістдесятників з боку влади. Подальша доля шістдесятників в часи брежнєвського застою та ідеологічних чисток: частина приєдналася до Руху Опору (І. Світличний, Є. Сверстюк, В. Стус, І. Калинець, В. Марченко та ін.), частина підкорилася владі (В. Коротич, І. Драч, В. Дрозд, Є. Гуцало).
- Посилення русифікації: закон «Про зміцнення зв'язку школи з життям і про дальший розвиток системи народної освіти в СРСР» (1958 р.) – дозвіл звільняти дітей від вивчення української мови за бажанням батьків. Зменшення кількості шкіл з українською мовою навчання. Поширення теорії про злиття націй в єдиний радянський народ (прихована русифікація).
- Посилення цькування української національно-свідомої інтелігенції в роки застою: “маланчуківщина”.

Духовне
підпілля

УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРА В УМОВАХ ПОСТТОТАЛІТАРНОГО СУСПІЛЬСТВА

Наслідки демонтажу тоталітаризму для української культури

- Поява можливості вільного творчого самовираження.
- Вільна комунікація в рамках глобального культурного простору й формування постіндустріального (інформаційного) суспільства.
- Поширення новітніх культурних течій (постмодернізм).
- Розквіт масової (комерціалізованої, дегуманізованої) культури, пов'язаної з формуванням “суспільства споживання”.